

στο σημείο αυτό του έπους έχουν μια επιπλέον λειτουργία: η απαρίθμηση των δυνάμεων Ελλήνων και Τρώων δίνει στον ακροατή την εντύπωση ότι ο πόλεμος μόλις αρχίζει. Κι όμως, βρισκόμαστε ήδη στο ένατο έτος του πολέμου!

ραψωδία Γ

Όρκoi. Τειχοσκοπία. Αλέξανδρου και Μενελάου μονομαχία
(Όρκoi – Θέα από τα τείχη – Μονομαχία Αλέξανδρου και Μενέλαου)

Περίληπτική αναδιήγηση

Έχοντας σχηματίσει με τη βοήθεια των «καταλόγων» την εικόνα των δυνάμεων των εμπολέμων, εύκολα μπορεί ο ακροατής να φανταστεί τους δύο στρατούς παραταγμένους σε θέση μάχης. Μπροστά στο τρωικό στράτευμα προβάλλει προκλητικός ο Αλέξανδρος (Πάρης) και ο Μενέλαος σπεύδει να τον αντιμετωπίσει. Εκείνος όμως τρέπεται φοβισμένος σε φυγή και ο Έκτορας τον κατηγορεί τόσο για τη δειλία του όσο και για την αρπαγή της Ελένης, που υπήρξε η αιτία όλων των συμφορών. Ο Αλέξανδρος, μετανιωμένος, προτείνει να μονομαχήσει με τον Μενέλαο. Ο νικητής, λέει, θα πάρει την Ελένη και τους κλεμμένους θησαυρούς της Σπάρτης και ο πόλεμος θα τελειώσει. Ο Μενέλαος δέχεται, ζητάει όμως η συμφωνία να διασφαλιστεί με όρκους που θα δώσει από την πλευρά των Τρώων ο ίδιος ο Πρίαμος.

Ενώ ετοιμάζεται η μονομαχία, η Ελένη, που υφαίνει στα διαμερίσματά της, προσκαλείται από την αγγελιαφόρο των θεών, την Ίριδα, να πάει στα τείχη. Εκείνη αφήνει το υφαντό της, που απεικόνιζε τον πόλεμο που γίνεται για χάρη της, και με τις θερααινίδες της εμφανίζεται στα τρωικά τείχη, μπροστά στους γέροντες της πόλης. Όλοι θαυμάζουν την ομορφιά της και ο Πρίαμος την καλεί κοντά του και της ζητάει πληροφορίες για τους αρχηγούς που βλέπει κάτω από τα τείχη. Ο ποιητής βρίσκει την ευκαιρία να μας παρουσιάσει τους ήρωες των Αχαιών. Στο μεταξύ φτάνει ο κήρυκας Ιδαίος και ειδοποιεί τον Πρίαμο να κατέβει στην πεδιάδα για τους όρκους.

Ο Πρίαμος σπεύδει στο πεδίο της μάχης, όπου τελούνται οι καθιερωμένες θυσίες και επικυρώνονται οι όρκoi. Πρώτος κληρώνεται να ρίξει το ακόντιό του ο Αλέξανδρος, αλλά ο Μενέλαος αποκρούει το χτύπημα και με μια επιδέξια κονταριά πληγώνει τον αντίπαλό του χωρίς, ωστόσο, να τον σκοτώσει. Και όταν ο Μενέλαος χτυπά με το ξίφος του το κράνος του Πάρη, πάλι ο τελευταίος γλιτώνει. Είναι πλέον ολοφάνερο ότι νικητής θα είναι ο βασιλιάς της Σπάρτης, αλλά την κρίσιμη στιγμή η Αφροδίτη, προστάτισσα του Πάρη, τυλίγει τον ευνοούμενό της με ένα σύννεφο και τον μεταφέρει στον θάλαμο της Ελένης, την οποία επίσης έχει οδηγήσει εκεί με απειλές. Στο πεδίο της μάχης ο Αγαμέμνωνας ανακηρύσσει τον αδελφό του νικητή και απαιτεί να τηρηθεί η συμφωνία.

Εικόνα 11. Μονομαχία Μενέλαου και Πάρη (Αλέξανδρου).

Ο Μενέλαος καταδιώκει με γυμνό ξίφος τον Πάρη, που φεύγει κοιτάζοντας πίσω. Ερυθρόμορφη κύλικα, γύρω στο 485 π.Χ. Παρίσι, Μουσείο Λούβρου (αντίγραφο).

ραψωδία Γ 121-244

Η τειχοσκοπία

- Γνωριμία με την Ελένη, την πρωταρχική αιτία του πολέμου
- Η Ελένη και ο Πριάμος πάνω στα τρωικά τείχη
- Ας δούμε το πεδίο της μάχης ψηλά από τα τείχη της Τροίας

Οι γέροντες θαυμάζουν την Ελένη

«οὐ νέμεσις Τρῶας καὶ εὐκνήμιδας Ἀχαιοὺς
τοιγῆδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὸν χρόνον ἄλγεα πάσχειν·
αἰνῶς ἀθανάτησι θεῆς εἰς ὧπα ἔοικεν·
ἀλλὰ καὶ ὧς τοίη περ' ἐοῦσ' ἐν νηυσὶ νεέεσθω,
μηδ' ἡμῖν τεκέεσσι τ' ὀπίσσω πῆμα λίποιτο.»

(Γ 156-160)

Η Ελένη ειδοποιείται και σπεύδει στα τείχη

Μηνύτρα στην λευκόχερην Ελένην ἦλθ' ἡ Ἴρις
καὶ ομοιώθη μετὰ τὴν ἀδελφὴν τοῦ ἀνδρός τῆς Λαοδίκην,
ποῦ ἔχε τὸν Ἐλικάωνα Ἀνηνορίδην ἄνδρα
ἀπ' ὅλες ωραιότερη τῆς κόρης τοῦ Πριάμου.
Τὴν ἤβρεν οὐδὲν ὕφαινε διπλὸν μεγάλο υφάδι
πορφύριον καὶ ἐπάνω τοῦ κεντούσε τοὺς πολέμους
τῶν χαλκοφόρων Ἀχαιῶν, τῶν ἵπποδάμων Τρῶων

121

125

στ. 121 ἡ Ἴρις: ἡ ἀγγελιαφόρος τῶν θεῶν.

στ. 125-128 ὅπου ὕφαινε: ἐνῶ προετοιμάζεται ἡ μονομαχία, ἡ Ελένη υφάει. Ἡ υφαντική εἶναι εἰκαστική τέχνη καὶ ἀποτελοῦσε μέρος τῶν ἀσχολιῶν τῶν γυναικῶν τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξης. Ἡ περιγραφή ἐνός ἔργου τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν (πραγματικῆς ἢ φανταστικῆς) εἶναι γνωστή μετὰ τὸν ὄρο «ἐκφραση». Φανταστικὴ «ἐκφραση» εἶναι, π.χ., ἡ περιγραφή τῆς περόνης τοῦ Ὀδυσσεύα στὴν *Ὀδύσσεια* (τ 243-247).

στ. 126 καὶ ἐπάνω τοῦ κεντούσε: τὰ σχέδια συνυφαίνονταν καὶ δὲν τὰ κεντούσαν ἐκ τῶν υστέρων πάνω στὸ υφαντό.

στ. 127 Οἱ δύο ἀντίπαλοι τοποθετοῦνται στὸν ἴδιο στίχο μετὰ ἐπιθετικούς προσδιορισμούς που ἀποδίδουν τὴ δύναμὴ τοῦς: οἱ Ἀχαιοὶ εἶχαν χάλκινους θώρακες, ἐνῶ οἱ Τρῶες ἦταν ὀνομαστοὶ γιὰ τὸ ἐξημέρωμα τῶν ἀλόγων. Ἡ Τρωάδα

που εξ' αφορμής της απαρχής εκείνοι επολεμούσαν.
 Εστάθηκ' η γοργόποδη θεά εμπρός της κι είπε:
 «Έλα, γλυκιά μου, πράγματα να ιδείς και να θαυμάσεις 130
 των χαλκοφόρων Αχαιών, των ιπποδάμων Τρώων,
 αυτοί που τον πολύθρηνον αγώνα του πολέμου
 ν' αρχίσουν ήσαν πρόθυμοι, τώρα ησυχάζουν όλοι·
 έπαυσ' ο πόλεμος και αυτού γυρμένοι στες ασπίδες
 κάθονται κι έστησαν ορθά σιμά τους τα κοντάρια, 135
 κι ο ψυχερός Μενέλαος κι ο Πάρις εκεί κάτω
 με τα μακριά κοντάρια τους για σε θα πολεμήσουν·
 και ο νικητής ομόκλινην θα σ' έχει αγαπημένην».
 Είπε η θεά και τρυφερήν της βάζει επιθυμίαν
 του πρώτου ανδρός, της χώρας της και των γλυκών γονέων. 140
 Κι ευθύς από τον θάλαμον μ' ένα λευκό μαγνάδι
 η Ελένη εχύθη και θερμά τα δάκρυα της κυλούσαν.
 Και δύο της θεράπαινες, η κόρη του Πιθθέως
 Αίθρα και η μεγαλόφθαλμη Κλυμένη ακολουθούσαν.
 Και των Σκαιών Πυλών ευθύς τον πύργον ανεβήκαν. 145
 Και ο Πρίαμος, ο Πάνθοος, ο Λάμπος, ο Θυμοίτης,
 ο Ικετάων, βλάστημα του Άρη, και ο Κλυτίος,
 και δύο φρονιμότατοι Αντήνωρ και Ουκαλέγων,
 όλοι των Τρώων αρχηγοί και σύμβουλοι εκαθόνταν
 στον πύργον των Σκαιών Πυλών, που γέροντες ως ήσαν 150
 είχαν αφήσει τ' άρματα, αλλ' ήσαν δημηγόροι
 εξαίρετοι και ομοίαζαν τους τσίτσικες που χύνουν
 από το πυκνό φύλλωμα την ιλαρή λαλιά τους.
 Κι άμ' είδαν ως εσίμωνε στον πύργον την Ελένην,
 συνομιλούσαν σιγανά με λόγια πτερωμένα: 155

ονομαζόταν «εΐπιπη», επειδή είχε ωραία άλογα. Το επίθετο *ιππόδαμος* (: δαμάζω τους ίππους) χαρακτηρίζει περιοχές, λαούς ή μεμονωμένους ήρωες (π.χ. τον Διομήδη, *E* 849).

στ. 131 Η επανάληψη του στ. 127 υπογραμμίζει την απόλυτη αντιστοιχία της πραγματικότητας με το υφαντό της Ελένης.

στ. 136 ψυχερός: γενναίος.

στ. 140 γονέων: ο Τυνδάρεως και η Λήδα, που πρέπει να ζούσαν ακόμη. Βέβαια, σύμφωνα με τον μύθο, πατέρας της Ελένης ήταν ο Δίας, όπως δηλώνεται ρητά παρακάτω (*I* 199 και 426).

στ. 141-142 Κι ευθύς... μαγνάδι... εχύθη: η Ελένη, αφού καλύπτει το κεφάλι της με ένα λεπτό λινό κάλυμμα, βγαίνει βιαστικά από το δωμάτιό της.

στ. 143 θεράπαινες: υπηρέτριες. Στα ομηρικά έπη μια γυναίκα αριστοκρατικής γενιάς συνοδεύοταν συνήθως από (δύο) υπηρέτριες, όταν συναντούσε άντρες: θυμηθείτε την πρώτη εμφάνιση της Πηνελόπης στην *Οδύσσεια* (α 368 κ.εξ., πρβ. *X* 449).

στ. 145 των Σκαιών Πυλών τον πύργον: στο οχυρό οικοδόμημα που βρισκόταν ακριβώς πάνω από τις Σκαιές Πύλες. Οι πύλες αυτές, που ταυτίζονταν ίσως με τις Δαρδάνιες πύλες (*E* 789), βρίσκονταν στο βόρειο ή βορειοδυτικό τμήμα των τειχών και αποτελούσαν την κύρια έξοδο των Τρώων προς το πεδίο της μάχης.

στ. 146-148 Πάνθοος, Λάμπος, Θυμοίτης, Ικετάων, Κλυτίος, Αντήνωρ και Ουκαλέγων: συνομήλικοι του Πριάμου σύμβουλοι των Τρώων (στ. 149). Ειδικότερα οι Λάμπος, Ικετάων και Κλυτίος ήταν οι τρεις από τους τέσσερις αδελφούς του Πριάμου· ο τέταρτος ήταν ο Τιθωνός, σύζυγος της Αυγής (*Οδύσσεια*, ε 1).

στ. 151 δημηγόροι: οι γέροντες, λόγω της ηλικίας τους, δε συμμετείχαν πλέον σε μάχες, αλλά ήταν δεινοί ομιλητές στις συνελεύσεις.

στ. 152-153 ομοίαζαν τους τσίτσικες: η παρομοίωση με τα τζίτζικια που «τερετίζουν γλυκά» πάνω στα δέντρα δηλώνει τις ατελείωτες συζητήσεις των γερόντων.

στ. 155 Μόλις αντιλαμβάνονται την παρουσία της Ελένης, οι γέροντες χαμηλώνουν τον τόνο της φωνής τους και ψιθυρίζουν μεταξύ τους τα σχόλιά τους γι' αυτήν.

«Κρίμα δεν έχουν οι Αχαιοί, δεν έχουν κρίμα οι Τρώες
 χάριν ομοίας γυναικός τόσον καιρόν να πάσχουν·
 τώντι ομοιάζει ωσάν θεάς η τρομερή θωριά της
 αλλά και ως είναι ασύγκριτη καλύτερα να φύγει
 παρά να μείνει συμφορά σ' εμάς και στα παιδιά μας». 160

Ο Πρίαμος ζητάει
 πληροφορίες

Και ο Πρίαμος εκάλεσε σιμά του την Ελένην:
 «Προχώρησε, παιδί μου, εδώ κοντά μου να καθίσεις
 τον πρώτον άνδρα σου να ιδείς, τους συγγενείς και φίλους·
 συ δεν μου πταίεις, οι θεοί μου πταίουν, οπού εκείνοι
 μ' έριξαν στον πολύθρηνον των Αχαιών αγώνα» 165

κι εκείνον τον θεόρατον να μου ονομάσεις άνδρα
 που ανάμεσα των Αχαιών τόσο λαμπρά φαντάζει.
 Αλήθεια, στο ανάστημα τον υπερβαίνουν κι άλλοι,
 αλλ' άνδρα ως αυτόν καλόν και σεβαστόν δεν είδα
 εις την ζωήν μου· φαίνεται τώντι βασιλέας». 170

Και προς αυτόν απάντησεν η Ελένη γυνή θεία:
 «Σέβας και φόβον, ω γλυκέ, σου έχω, πεθερέ μου·
 κάλλιο να είχα σκοτωθεί, παρά να φύγ', οϊμένα,
 με τον υιόν σου, αφήνοντας τον θάλαμον, τους φίλους,
 τες τρυφερές ομήλικες, την μόνην θυγατέρα» 175

Αγαμέμνονας

Αλλά σ' αυτό που μ' ερωτάς εγώ θα σου απαντήσω.
 Εκείνος είναι ο κραταιός Ατρείδης Αγαμέμνων,
 συνάμα βασιλιάς καλός και ανδρείος πολεμάρχος
 και ανδράδελφον, έναν καιρόν, εγώ τον είχα η σκύλα!» 180

Και ο γέρος τον εθαύμασε και είπε: «Ευτυχισμένη
 Ατρείδη, θεαγάπητε, καλόμοιρε, τώντι
 σου πρέπει τόσων Αχαιών εσύ να βασιλεύεις·
 και στης Φρυγίας μια φορά τ' αμπελοφόρα μέρη
 επήγα κι είδα πληθυσμόν Φρυγών των ιππομάχων,
 που τότ' εστρατοπέδευσαν στες όχθες του Σαγγάρου,
 του θείου Μύγδονος λαοί συνάμα και του Οτρώως,
 ότι βοηθός τους έφθασα κι εγώ να πολεμήσω,
 όταν αυτοί τες ίσανδρες κτυπούσαν Αμαζόνες» 185

στ. 156 κρίμα: φταιξίμο, κατηγορία, μομφή.

στ. 158 ομοιάζει ωσάν θεάς η τρομερή θωριά της: η παροιμιώδης ομορφιά της Ελένης εξαιρείται λίγο πριν μονομαχήσουν γι' αυτήν ο Μενέλαος με τον Πάρη. Γιατί;

στ. 169 άνδρα καλόν: άντρα ωραίο.

στ. 172 σέβας και φόβον: το δεύτερο ουσιαστικό ενισχύει τη σημασία του πρώτου, επιτείνει δηλαδή την έννοια του σεβασμού, χωρίς να δηλώνει τίποτα φοβερό.

στ. 174 αφήνοντας τον θάλαμον: (κατά λέξη) εγκαταλείποντας τον συζυγικό κοιτώνα· εννοεί, βέβαια, την εγκατάλειψη του συζύγου της.

στ. 180 ανδράδελφος: αδελφός του συζύγου, κουνιάδος.

η σκύλα: «σκυλοπρόσωπο» αποκάλεσε υβριστικά ο Αχιλλέας τον Αγαμέμνονα (Α 161, πρβ. Α 226). Ίσως ο χαρακτηρισμός δεν ήταν τόσο βαρύς για τους αρχαίους Έλληνες όταν αφορούσε γυναίκα.

στ. 184 κ.ε.ξ. στης Φρυγίας... Φρυγών των ιππομάχων: οι Φρύγες ζούσαν γύρω από τον ποταμό Σαγγάριο και, όπως φαίνεται από αυτή την παρέκβαση (πρβ. Β 861 και Π 716-719), ήταν σύμμαχοι των Τρώων και ικανότατοι ιππείς.

Εικόνα 12. Μενέλαος και Ελένη. Μελανόμορφος αμφορέας, περίπου 540 π.Χ. Μεγ. Βρετανία, ιδιωτική συλλογή (αντίγραφο).

αλλ' ἦσαν ολιγότεροι των Αχαιῶν εκείνοι». 190
 Εἶδε κατόπι ο Πρίαμος τον Οδυσσεά κι εἶπε:
 «Παιδί μου, τώρα λέγε μου ποιος εἶναι πάλι εκείνος·
 του Ατρείδη Αγαμέμνονος στ' ἀνάστημα δεν φθάνει,
 αλλ' ἔχει αὐτός πλατύτερα τα στήθη και τους ὠμους.
 Ἄφησε κάτω τ' ἄρματα στην γην την πολυθρέπτραν,
 και μόνος περιφέρεται στες τάξεις των ἀνδρείων· 195
 τον παρομοιάζω με τρανό δασύμαλλο κριάρι,
 οπού διαβαίνει ἀέραντην κοπήν λευκῶν προβάτων».

Η Ελένη κόρη του Διός σ' εκείνον ἀπαντούσε:
 «Αὐτός εἶναι ο πολύβουλος Λαερτιάδης Οδυσσεάας 200
 ὅπου ανετράφη στο νησί της πετρωτής Ιθάκης
 και πολλούς δόλους και ἀπειρα σοφίσματα γνωρίζει».

Και προς αὐτήν ἀπάντησεν ο συνετός Αντήνωρ:
 «Λόγον τῶντι ἀληθινόν, ὦ δέσποινα, μας εἶπες· 205
 γιὰτ' ἦλθ' εκείνος ἄλλοτε για σέν' ἀποσταλμένος
 ἐδώ με τον Μενέλαον και φιλικά στο σπίτι
 τους δέχθηκα κι ἐγνώρισα την πλάση και των δύο
 και την μεγάλην σύνεσιν· αλλ' ὅταν ἐσταθήκαν
 των Τρώων εἰς την σύνοδον, ο Ατρείδης τον περνούσε
 με τους μεγάλους ὠμους του και ὅτ' ἦσαν καθισμένοι, 210
 ἐφάνη σεβαστότερος ο θεῖος Οδυσσεάας·

Οδυσσεάς και Μενέλαος

στ. 198 κοπήν: κοπάδι.

στ. 200 πολύβουλος (πολύμητις στο πρωτότυπο): πολυμήχανος.

στ. 202 σοφίσματα: τεχνάσματα.

στ. 205 κ.ε.ξ. Το επεισόδιο στο οποίο αναφέρεται ο Αντήνωρας τοποθετείται χρονικά πριν από την έναρξη του πολέμου. Πρόκειται για απόπειρα των Αχαιῶν να λύσουν τις διαφορές τους με τους Τρώες με διαπραγματεύσεις.

στ. 211 σεβαστότερος: επιβλητικότερος. Ο Οδυσσεάς δεν ήταν ψηλός, αλλά ήταν γεροδεμένος (στ. 193-194), με αποτέλεσμα να φαίνεται επιβλητικότερος καθιστός, γιατί τότε δε γινόταν αντιληπτή η διαφορά του ύψους.

	αλλ' όταν λόγους συνετούς να ειπούν στα πλήθη αρχίσαν, γοργότατα ο Μενέλαος και σύντομα ομιλούσε, αλλά κοφτά, γλυκά πολύ, χωρίς στιγμήν να φύγει απ' τον σκοπόν, νεώτερος αν κι ήταν του Οδυσσέα·	215
	αλλ' όταν ο πολύβουλος σηκώθηκε Οδυσσέας, στέκονταν με τα μάτια του στη γη προσηλωμένα, και μήτ' εμπρός το σκήπτρο του κινούσε μήτ' οπίσω και το βαστούσε ασάλευτο σαν πράξη να μην είχε, θα 'λεγες που 'ναι ένας μωρός κι από χολήν γεμάτος.	220
	Αλλ' άμ' από τα στήθη του βγήκε η φωνή η μεγάλη και ωσάν πυκνές χιονόψιχες οι λόγοι του πετιόνταν, θνητός δεν ήταν άξιος να μετρηθεί μ' εκείνον· και τότε δεν μας ξίπασεν η όψις του ωσάν πρώτα».	225
Αίαντας και Ιδομενέας	Και τρίτον είδ' ο γέροντας τον Αίαντα κι ερώτα: «Και αυτός ποιος είν' ο εξάισιος, που τους μεγάλους ώμους υψώνει και την κεφαλήν επάνω των Αργείων;» Απάντησε η μακρόπεπλη Ελένη γυνή θεία: «Ο Αίας ο γιγάντιος των Αχαιών ο στύλος·	230
	πλησίον στέκει ωσάν θεός μες στων Κρητών τα πλήθη ο Ιδομενεύς και ολόγυρα οι Κρήτες πολεμάρχοι· συχνά τον φιλοξένησε στο σπίτι μας ο ανδρείος Μενέλαος, ότ' έρχονταν εκείνος απ' την Κρήτην· κι όλους τους άλλους Αχαιούς και βλέπω και γνωρίζω	235
Κάστορας και Πολυδεύκης	και θα ημπορούσ' αλάθευτα να ειπώ τα ονόματά τους, και δύο μόνον βασιλείς να ιδώ δεν κατορθώνω τον Κάστορα ιπποδαμαστήν, τον πύκτην Πολυδεύκην· κι είναι αδελφοί μου από μια μητέρα γεννημένοι· μήπως στην Λακεδαίμονα την ποθητήν εμείναν, ή με τους άλλους έφθασαν κι εκείνοι στην Τρωάδα,	240
	αλλά δεν θέλουν να φανούν στες μάχες των ανδρείων, μην πάρουν από τ' όνειδος και από την εντροπή μου;» Αυτά 'λεγε και από καιρόν τους είχε η γη σκεπάσει εκεί στην Λακεδαίμονα, στην ποθητήν πατρίδα.	

στ. 218-220 Γενικά, το σκήπτρο συμβόλιζε κάθε δημόσια υπηρεσία (πρβ. σχόλ. στ. Α 14). Όποιος το κρατούσε σε δημόσια συνέλευση είχε και το δικαίωμα του λόγου.

στ. 222 ωσάν πυκνές χιονόψιχες: η παρομοίωση αποδίδει ίσως την πυκνότητα και την ταχύτητα του λόγου (= σαν τις νιφάδες του χιονιού στη χιονοθύελλα). Ποια παρομοίωση φυσικού φαινομένου χρησιμοποιούμε στα νεοελληνικά σε παρόμοιες περιπτώσεις;

στ. 224 δεν μας ξίπασεν: δεν μας προκάλεσε έκπληξη ή εντύπωση.

στ. 226 εξάισιος: τονίζεται εδώ η επιβλητική κορμοστασιά του Αίαντα του Τελαμώνιου (πρβ. στ. Γ 168 και 194). Γι' αυτό στο πρωτότυπο χαρακτηρίζεται *έρκος Αχαιών*, δηλαδή κάστρο (στ. 229).

στ. 237 πύκτης: πυγμάχος.

στ. 238 από μια μητέρα γεννημένοι: ο Κάστορας, ο Πολυδεύκης (Διόσκουροι), η Ελένη και η Κλυταιμίστρα ήταν παιδιά της Λήδας. Ο Πολυδεύκης και η Ελένη είχαν πατέρα τον Δία, ενώ ο Κάστορας και η Κλυταιμίστρα ήταν παιδιά του θνητού συζύγου της Λήδας, του Τυνδάρεω (πρβ. σχόλιο Γ 140).

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Η Ελένη και οι αναμνήσεις της

Το παρακάτω απόσπασμα από το ποίημα «Ελένη» του Γιάννη Ρίτσου παρουσιάζει την ηρωίδα να θυμάται έπειτα από χρόνια εκείνη την ημέρα πάνω στα τείχη της Τροίας, όταν στο πεδίο της μάχης ο Μενέλαος ετοιμαζόταν να αντιμετωπίσει τον Πάρη σε μονομαχία:

*«Όχι πως δε θυμάμαι πια, — θυμάμαι ακόμα· μονάχα που οι αναμνήσεις
δεν είναι πια συγκινημένες, δε μας συγκινούν — απρόσωπες, γαλήνιες,
καθαρές ως τις πιο ματωμένες γωνιές τους. Μόνο μία
κρατάει ακόμη έναν αγέρα γύρω της, ανασαίνει.*

*Κείνο το δειλί, τριγυρισμένη απ' τις ατελείωτες κραυγές των πληγωμένων,
απ' τις ψιθυριστές κατάρες των γερόντων και το θαυμασμό τους, μέσα
στη μυρωδιά ενός γενικού θανάτου που, στιγμές στιγμές, λαμπύριζε
πάνω σε μιαν ασπίδα ή στην αιχμή ενός δόρατος ή στη μετόπη
ενός αμελημένου ναού ή στον τροχό ενός άρματος, — ανέβηκα μόνη
στα ψηλά τείχη και σεργιάνισσα. Μόνη, ολομόναχη,
ανάμεσα σε Τρώες και Αχαιούς. [...]*

*Την ώρα που μονομαχούσαν οι δυο αντεραστές μου και κρινόταν η τύχη
του πολυχρόνιου πολέμου.*

*Μήτε που είδα να κόβεται ο ιμάντας
από την περικεφαλαία του Πάρη, μάλλον μια λάμψη απ' το χαλκό της είδα,
μια λάμψη κυκλική, καθώς ο άλλος την περιέστρεφε οργισμένος
επάνω απ' το κεφάλι του — ένα ολόφωτο μηδέν.*

*Δεν άξιζε διόλου να κοιτάξεις —
την έκβαση την είχαν απ' τα πριν ρυθμίσει οι θεϊκές βουλές· κι ο Πάρης
δίχως τα σκονισμένα του σαντάλια, θα βρισκόταν σε λίγο στην κλίνη,
λουσμένος απ' τα χέρια της θεάς, να με προσμένει μειδιώντας,
κρύβοντας τάχα μ' ένα ρόδινο τσιρότο μια ψεύτικη ουλή στο πλευρό του».*

(Γ. Ρίτσος, «Ελένη», *Τέταρτη διάσταση*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 232001, σελ. 282)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ Ή ΕΡΓΑΣΙΑ

1. Ποιος ειδοποιεί την Ελένη να τρέξει στα τείχη και γιατί η παρουσία της εκεί κρίνεται απαραίτητη;
2. Να συγκρίνετε το υφαντό της Ελένης με τους στ. 1-17 του ποιήματος «Το κέντημα του μαντιλιού» του Κ. Κρυστάλλη (βλ. ραγωδιά Σ, σελ. 127-128). Ποιες διαφορές παρατηρείτε και πώς τις δικαιολογείτε; Η περιγραφή του μαντιλιού μπορεί να θεωρηθεί παράδειγμα φανταστικής «έκφρασης» (βλ. σχόλ. στους στ. Γ 125-128); Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.
3. Αφού θυμηθείτε πώς εμφανίζεται η Πηνελόπη μπροστά στους μνηστήρες (*Οδύσσεια* α 368-372) και λάβετε υπόψη σας τους στ. Γ 141-144, τι συμπεραίνετε για τους κανόνες σεμνότητας και εμφάνισης των γυναικών της αριστοκρατίας ενώπιον των αντρών στην ομηρική κοινωνία;

Στην ιδιαίτερη πατρίδα σας και στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες έχουν θέση τέτοιοι κανόνες; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας. [Ενδεικτικές Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης: Πολιτισμός, Μεταβολή, Τοπική Κοινωνία]

4. Ο ποιητής δεν περιγράφει την ομορφιά της Ελένης, αλλά μας αφήνει να φανταστούμε την εντυπωσιακή παρουσία της μέσα από τις αντιδράσεις των γερόντων της Τροίας. Ποιοι στίχοι, κατά τη γνώμη σας, αποτελούν το μεγαλύτερο εγκώμιο για την ομορφιά της;
5. Η *ηθογράφηση* των ηρώων του έπους, όπως και κάθε λογοτεχνικού κειμένου, δηλαδή η περιγραφή και αξιολόγηση της συμπεριφοράς και της δράσης τους, προκύπτει τόσο από τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τα λόγια και τις πράξεις των ίδιων όσο και από τις κρίσεις και τα συναισθήματα των άλλων ηρώων ή του ποιητή/αφηγητή.
Αφού λάβετε υπόψη σας αυτά τα κριτήρια, να ηθογραφήσετε την Ελένη με τα στοιχεία που παρέχει η ενότητα της «Τειχοσκοπίας».
6. «*Επική ειρωνεία έχουμε, όταν ο ακροατής/αναγνώστης του έπους γνωρίζει κάτι που όμως τα πρόσωπα του έπους το αγνοούν*» (Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων, Π.Ι. – ΟΕΔΒ, Αθήνα 2000).
Σε ποιους στίχους της ενότητας εντοπίζετε *επική ειρωνεία* στην πλοκή του μύθου; Θυμάστε ανάλογα παραδείγματα από την *Οδύσεια*;
7. Αφού διαβάσετε το Παράλληλο κείμενο και την Περιληπτική αναδιήγηση της Γ' ραψωδίας, να επισημάνετε διαφορές ανάμεσα στην ιλιαδική περιγραφή της σκηνης, και ειδικότερα της Ελένης, και στη μεταγενέστερη αναφορά στην ηρωίδα από τον ποιητή Γιάννη Ρίτσο. Ποια στοιχεία της ομηρικής σκηνης εκμεταλλεύεται ο Ρίτσος και ποια εντύπωση σχηματίζουμε για τη δική του Ελένη; Να δικαιολογήσετε τις απόψεις σας με συγκεκριμένες αναφορές στα κείμενα.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ – ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να ασχοληθείτε με τις επόμενες δραστηριότητες: **α)** Πληροφορίες για την τέχνη της υφαντικής και τη θέση της στην οικιακή οικονομία παλαιότερων μορφών κοινωνικής ζωής και οργάνωσης. **β)** Αντικείμενα-εργαλεία και χρήση τους στην οικιακή υφαντική. **γ)** Δείγματα έργων (φωτογραφίες). **δ)** Συνεντεύξεις (π.χ. μιας γιαγιάς που έχει ασχοληθεί με την τέχνη αυτή). **ε)** Περιγραφή έργων («εκφράσεις») από κάποιο λαογραφικό μουσείο ή από την ιδιαίτερη πατρίδα σας. [Ενδεικτικές Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης: Παράδοση, Οικονομικό Σύστημα, Κοινωνική Οργάνωση, Τέχνη]
2. Η επίσκεψη του Οδυσσέα και του Μενέλαου στην Τροία πριν από τον Τρωικό πόλεμο (Γ' 204 κ.εξ.) αποτελεί μαρτυρία χρήσης της διπλωματίας στις διακρατικές σχέσεις. Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να συγκεντρώσετε υλικό σχετικά με την ιστορία της διπλωματίας και τον ρόλο της στην επίλυση διαφορών και την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των λαών και να παρουσιάσετε το αποτέλεσμα της έρευνάς σας στην τάξη. [Ενδεικτικές Έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης: Σύγκρουση, Διάλογος, Συνύπαρξη, Πολιτισμός]